

ተረድኦ እስላማዊ ሰልፊ ብዛዕባ በርገሳዊ ሃገር (civic state)

(الدولة المدنية)

ኤርትራዊ እስላማዊ ሰልፊ ንፍትሕን ልምዓትን ኣብ ዝሓለፈ ወርሒ 2019 ዝገበሮ ቫድቫይ ጉባኤኡ እስላማዊ ዝብል ቅጽል ሓድጉ ናብ ኩሎም ኤርትራዊያን ክፉት ዝኾነ ፍጹም ፖለቲካዊ ሰልፊ ተቀይሩ ኣብ ሓድሽ ፣ ሃገራዊ ዲሞክራሲያዊ ሰልፊ ዝብል ሽም ከም ዝሓዘ ኣደጁ ። እዚ ሰልፊ ኣብ ፖለቲካዊ መዳይ ጥራሕ ከምዝነጥፍን ሃይማኖት ይኹን ካልእ ንጥፊታት ብዝምልከት ንውልቀ ሰባት ይኹን በርገሳዊ ማሕበራት ዝተሪፍ ነገር ምዃኑ ኣፍልጡ ።

ነዚ ምዕባለ ንምክትታል ድሕረ ባይታ ናይዚ ሰልፊ ከነብብ ከሎኹ ኣብ ሰነዳቶም ፣ ፖለቲካዊ ኣረኣኢያኦም ብዝምልከት ብ2014 ብዓረብኛ ዝወጸ ጽሑፎም ምስ ኣንብብኩ ነቶም ብትግርኛ ጥራሕ ዘንብቡ ይጠቅም ብማለት ቶርግመ የቅርብ ኣለኹ ።

ዓብደላ ሓሰን - 17/11/2019

ተረድኦ እስላማዊ ሰልፊ ብዛዕባ በርገሳዊ ሃገር (civic state)

(الدولة المدنية)

መጻሕፍት

ኤርትራ ከም ሓዳስ ሃገር ፣ ኣብ ሞንጎ ዝተፈላለዩ ሃይማኖታውን ባህላውን ፖለቲካውን ፣ ኤትኒካውን (ብሄራዊ) ኣካላታን ከይተረፈ ፣ንብዝሓወ ኩ ውንነቶም ከም መደልደሊ ሃገራዊ ሓድነቶምን ፣ ምንጩ ሓይልን ሓሳባትን ፍልጠትን ተጠቂሞም ፣ ምእንታን ኩሎም ከም ሓደ ህዝብን ደቂ ሓደ ሃገርን ፣ ዝነብሩላ ሓይል ሃገር ክትኾውን ዓሙቕ ምዕቡል ዘተ ዘድልዩ ሃገር ኣያ ። ስርዓት ህግድፍ ክኸተሎ ዝጸነሑን ዝኸተሎ ዘሎን ፣ ንካልኣት ምግላል ዝብል ፖለቲካዊ ኣተሓሳስባ ፣ ንሕብረተሰብ ኤርትራ ነንሕድሕዱ ዘጸልእ ሃገራዊ ሓድነቱ ኣብ ሓደጋ ዘውድቕ ንስርዓቱ ኣብ ድሕረት ዝድቕድቕ ተግባራት እንተዘይኮይኑ ዝተረኽቦ ረብሓ የልቦን ። ከምዚ ዝኣምሰለ እኮይ ተግባራት ዝዕድም መርሆ እንተቀጽሉ ድማ ጠንቁ ሞንጎ ውሱን ኣካላት ዝድረት ሕድሕድ ምቅትታልን ውግእን ጥራሕ ዘይኮነስ ፣ ንመላእ ሃገር ዝልብድ ክኾውን ኣዩ ። ቀዳሞት ኣቦታትና ኣብ ዝሓለፈ መዋእል ኣርባዓታት ኣንድነትን ናጽነትን ዝብሉ ወይ ድማ ፍጹም ሓድነትን ፣ ቅድመ ኩነታዊ ሓድነትን ዝብሉ ኮይኖም ምስ ተፈላለዩ ፣ ጉዳዩ ኣብቲ እዋን ሓድሽ ተሞክሮን ፣ ኣብ ቅድምኡም ክጥቀሙሉ ዝኸእሉ ኣብነታት እውን ዝተደረተ እኳ እንተነበረ ፣ ንሓፈሻዊ ይኹን መሰረታዊ ሓርነታት ብዝምልከት ፣ ንነፍሶም ይኹን ንተወዳደርቶም ብምሕሳብ ፣ ዝህነጽ ፖለቲካዊ ስርዓት ሰፊሕ ተሳትፎ ዘሎዎ ይኹን ብማለት ምዕቡል ዘተ ኣካይዶም ከባሃል ይካኣል ። ብ1946 ብላታ ሙሓመድ ዑመር ቃዲ ብጥቅምቲ 1946 ኣብ ዘውጸኦ ጽሑፉ " ዝህነጽ ፖለቲካዊ ስርዓት ናይ ሓደ ሃገር ንጠቕሚ ዉሱናት ወገናት ጥራሕ ዝሰሪሕ እንተዳኣ ኮይኑ ፣ እዚ ስርዓት ዉሱናት ኣካላትን ኣብ ከባብኡ ዝዝንብዩ ደገፍቱን ጥራሕ ዝጥቀሙሉ ብካልኣት ዘይግደስ ፣ ጸብብ ኣረኣኣዩ ዘሎዎ ጠቕሚ መዝመዝቲ ጥራሕ ዝውክል ስርዓት ይኾውን ። እንተዳኣ ንሰፊሕ ኣካላት ዘሳትፍ ኮይኑ ግን ዕላማታቱ ክቡርን ምስጉንን ኮይኑ ንምሉእ ሃገርን ህዝብን ዝጠቕም ይኾውን " ከምዝበለ ይዝክር ።

ንሕና ኩላህና ኣብ ዉሱን ማዕረና ዘይኮነ መለከዒ ከይተሾካዕና ፣ ምስ ኤርትራውነትና ዝተኣሳሰር ፍሉይ ባህርያትና ኣብ ግምት ብምእታው ፣ ኣብ ሞንጎና ኣፍደገታት ዘተ ምኽፋት የድልየና ። ሕብረተሰብኣዊ ምሁር ሳሙኤል ኣይዘንሸተት " እቲ ኣብ ኢሮፓ ዝተራእየ መደብ ባህላዊ (culture) ለውጥን መትከላዊ ሰረታትን ፣ ናብ ሕዳስ ዘበጽሕ እንኮ መገዲ ንሱ ጥራሕ ኣይኮነን ። ዝተፈላለዩ ባህልታትን

ዘፍታትን ፣ ዝተፈላለዩ መገዲ ሕዳሰ ክኸተሉን ናብ ሕዳሰ ጸበጽኦ ዝተፈላለዩ ተሞክሮታት ክህሉዎምን ይካኣል እዩ " ይብል ።

ናድር ሃሺሚ ፡ መምህር መጽናዕትታት ማእከላይ ምብራቕን ፖለቲካዊ እስላምን ፣ ኣብ ኮሌጅ ዩሱፍ ኮርብል ኣህጉራዊ መጽናዕትታት ፣ ደንፈር ዩኒቨርሲቲ ፣ ድማ ነዚ ጉዳይ ኣልዕሉ ክዛረብ ከሎ " ኣብ ምሉእ ዓለም ብፍላይ ኣብ ሞንጎ ሃይማኖትን ዕልማንነትን (secularism) ዲሞክራሲን ዝላዓል ከብድ ሽግራት ንምፍታሕ ምስ ዝድለ ፣ ኣብ ኩሉ ዓለም ሓደ ዓይነት ኣገባብ ፍታሕ ምዝውታር ዝካኣል ኣይኮነን " ይብል ።

ታሪኻዊ ድሕረ ባይታን ትርጉም ናይዚ ሓረጎት ዘምጸኦ ሽግራትን ፡

ታሪኻዊ ድሕረ ባይታ ፍልስፍናዊ ተረድኦ ሓረግ በርገሳዊ ሃገር ፣ ብዝተፈላለዩ መዋእልን ተሞክሮታትን ዝሓለፈ ኮይኑ ፣ ምዕራባዊያን ከም መንጸብረቕታ ናይቲ ዘጋጠሞም ሽግራት ፣ ናቶም ፍሉይ ተረድኦን ኣፈጻጸማን ዘጥረዩ ብምዃናም ፣ ጉዳዩ ኣብ ተሞክሮኦም ጥራሕ ከይተወሰነ ፣ ብኩሉ ወዲ ሰብ ዝተወርሰ ተሞክሮታት ንወዲ ሰብ ርጉእ ሰላማዊ መነባብሮ ኣብ ምፍጣር ግደ ምስ ዝህሉዎ ካብኡ ምጥቃም ግድን እዩ ።

ሓሳብ በርገሳዊ ሃገር ፡

ፈላስፋታት ዘመነ ንቅሓት ፣ ብዛዕባ ዘመናዊ ሓድሽ ሃገር ንምምስራቕ እንዳተመራመሩ ፣ እንታይነት በርገሳዊ ሃገር ኣብ ምብራህ እውን ዓብይ ግደ ተጻዊቶም እዮም ። ሕብረተሰብኣዊ ምሁራት ክሳብ ሎሚ ፣ ንልዑላውነትን ምምሕዳርን ብዝምልከት ፣ ድልዎት ወዲ ሰብ ዘረጋግጽ ፣ ኩሉ ወዲ ሰብ ዝሰማማዓሉ ፣ ኣብ ሰረታት ክቡር ሰብኣዊ መትከላትን ፍትሕን ማዕርነትን ምስጉን ጠባያትን ዝተመስረተ ስርዓት ኣብ ምትካል ዘበጽሖ ኣረኣኣያ ካብ ምንዳይ ጠጠው ኣይበሉን ።

ተረድኦ ሰልፊና ብዛዕባ በርገሳዊ ሃገር ፡

እስላማዊ ሰልፊ ንማዕርነትን ልምዓትን ፣ ምምስራቕ በርገሳዊ ሃገር ሓደ ካብቲ ምርጫኡ ምዃኑ ኣብ ፖለቲካዊ መደብ ዕዮኡ ኣቀምጡ እዩ ። ይኹን እምበር ኣብኡ ዝተጠቐሰ ትሕዝቶታትን ክፍልታቱን ንጹር እኳ እንተኾነ ፣ ገሊኦም ብዛዕባ ፍልስፍና መደብ ዕዮናን ፣ ተርድኦና ብዛዕባ በርገሳዊ ሃገርን ስለዝሓቱ ፣ ኣረኣኣያ ሰልፊ ብንጹር ንምብራህ ዝስዕብ ነጥብታት ምጥቃስ መሪጽና ።

በርገሳዊ ሃገር ክባሃል ከሎ ፡ ኣብ መትከላት ማዕርነትን ፣ ዝተፈላለዩ መሰላትን ፣ ሓፈሻውን ፍሉይ ሓርነታት ምክባርን ፣ ኣብ ቅድሚ ሕጊ ማዕረ ምዃንን ፣ ስልጣን ብሰላማዊ ኣገባብ ኣብ ምቕብባልን ፣ ፖለቲካዊ ስልጣን ኣብ ኢድ ህዝቢ ኮይኑ ፣

ሓጋጊ አካል ብህዝቢ ይምረጽ አብ ዝብል መትከላት ዝተመስረተት ሃገር ኮይና ፣ ጉዳይ ምምስራት ስርዓት ይኹን ናይ ምፍራሱ ስልጣን ዘሎዎ ህዝቢ ዝኾነላ ሓዳስ ሃገር ማለትና እዩ ። እዚ ተረድኦ ድማ ብሓፈሻ ምስ መብዛሕትኡ ፍልስፍናታትን መርሆታትን ዝሰማማዕ ኮይኑ ፣ ብፍሉይ አብ ግብሪ ኣወዓላኡ ብዝምልከት ምስ ሕብረተሰብኣዊ ክወንነት ዝገዝኦ ፣ ግዜን ቦታን እምነታትን ፣ ዝተሰርጸ ልምድታትን ፣ ገለ ሕብረተሰብኣዊ ጠባይትን ይታኣሳስር ።

እስላማዊ ፍልስፍና ድማ ከምቲ ሳብሪ ሙሓመድ ኻሊል ዝበሎ ፣ ምስቲ ፍላስፋታት ፖለቲካ ብዛዕባ በርገሳዊ ሃገር ዝብሎዎ ሓፈሻዊ ተረድኦ ማለት ፣ ስልጣን ንህዝቢ ምርካብን ፣ ምስቲ ስርዓት ወይ ስልጣን ወኪል ናይቲ ዝመረጸ ህዝቢ እዩ ዝብል ተረድኦን ዝጋጮ ኣይኮነን ።

ማውራዲ ዝባሃል (974 -1058) ሓዲ ካብቶም ናይ ሻሪዓ (እስላማዊ ሕግታት) አጽንዖም ዘቀመጡ ምሁራት " አብ ሞንጎ ሓዲ ባዓል ስልጣንን (አማሓዳርን) ዝማሓደር (ተኸታልን) ዘሎ ዝምድና አብ ድልየት ዝተሞርከሰ ዳኣምበር አብ ምግዳድ ወይ ዘይፍትወት ዝምስረት ኣይኮነን " ይብል ። ኣልባቅላኒ ዝተባህለ ፈራዳይ ድማ (950 - 1013) " ሓዲ ኢማም (መራሒ) ከማሓደር ዝተመደብ ስለዝኾነ ፣ አብ ኩሉ ዘካይዶ ጉዳያት ንህዝቢ ወኪሉ ይሰሪሕ ። አብ ምልጋሱ ወይ ካብ ስልጣን ምውራዱ ዘብጽሕ ጉዳያት ምስ ዝፍጽም ድማ ህዝቢ ከልግሶን መተካእታኡ ከምጽእን መሰል ኣለዎ " ይብል ።

ቅዱስ ቁርኣን ንጨቋኒ መራሒ (አማሓዳሪ) ምስ ክፍኣቱ ዝዛመድ ቅጽል ብምሃብ ጣቂት (Autocrat) (ውልቀ መላኺ) ይብሎ ። ኣላህ ብዛዕባ ክፍኣት ፈርኣንን ንህዝቢ (ንካልኣት) ዘይምኽባሩን ክጠቅስ ከሎ ፣ (ኣነ ዝሪኦ ነገር ጥራሕ እዩ ዝራኣየኩም ፣ ኣነ ድማ እየ ናብ ጽቡቕ መገዲ ዝመርሓኩም ኢሉ) ይብል ። ሱራ (ጥቅሲ) ቃፍር ፣ ዓንቀጽ 29 ። እዚ ድማ ኣነ ጥራሕ እየ ንሓቂ ዝፈልጥ ከምኡ እውን ናይ ምሕጋግ ይኹን ምፍጻም ዓቅሚ ኩሉ አብ ኢዲይ እዩ ማለቱ እዩ ። ስለዚ ድማ እዩ ኣላህ ንነብይ ሙሴ ፣ " ፈርኣን ጨቋንን ዓመጸኛን ስለ ዝኾነ ናብኡ ኪድ " ኢሉ ዝኣዘዞ ። ሱራ (ጥቅሲ) ጣሃ ዓንቀጽ 44 ። ምኽንያቱ ድማ ሓዲ ዓማጺ ውልቀ መላኺ ንመሰላት ደቂ ሰብ ኣመና ብምግሃስ ዓምጽጺ ፣ ንሱ ዝበሎ ነገር ኩሉ እሺ ኢሉ ዝቅበልን ዘሞግስን ፣ በቲ ጨቋኒ ጎይታ ዝተገዘኤ ፣ ድኹም ድሁል ዝኸተሎ ሓንጎል ይፈጥር ። ስለዚ እዩ ድማ ቁርኣን ፣ ፈርኣን ሰባት ብኣምላኽ ዝተሞህበም ሓንጎልን ነጻ ድልየትን ኣምክኑ ኣነኣእሱዎም ኢሉ ዝገልጸ ። (እቶም ህዝቢ ከኣ ብልሸዎት ስለዝኾኑ ተማእዘዙዎ ይብል ።) ሱራት (ጥቅሲ) ኣልዛኸራፋ ። ዓንቀጽ 54 ። ስለዚ እዩ ድማ ነቶም ህዝቢ ኣብቲ ምጭቋንን ምዕማጽን ስለ ዝተሓባበሩዎ ፣ ማለት እሺ ኢሎም ስለ ዝተቀበሉ ብልሸዎት ኢሉ ዝጠቀሱም ። እቲ ዘገሪም ድማ አብ ቅዱስ ቁርኣን ካብ ካልእ ጥቅስታት ብዝያዳ

ተደጋግሙ ዝተጠቀሰ ነገር ፣ ታሪኽ ሙሴን ነቶም ህዝቢ ንምድሓን ምስ ዓማጺ ፈርኦንን ዘካየዱ ቃልስን እዩ ። እዚ ድማ ንኩሎም ኣሰላም ንጨቋኒ ስርዓታት ከይቅበሉን ብኩሉ ኣገባባት ኣንጻሩ ክቃለሱን ዝእምት ንጹር መምረሒ እዩ ።

ነብይ ሙሐመድ ነቶም ንደቆም ስልጣን ዘውርሱ ደቂ ነጋውስ ዝኣኑዱ ድማ (ኣብ ኮረሻ ስልጣን ብሓይሊ ነጥሮም ዝውጥሑ) ይብሎም ። ብከምዚ ዝእምሰሉ ኣገባብ ንስልጣን ብሓይሊ ዝሕዝ ድማ ዓዲ (ጠባቂ) (stingy) ዝብል ስያመ ህቡ ፣ ጽሉእ ዘይፍቀድ ምሕደራ እዩ ይብሎ ።

ዝተጠቀሰ ኩሉ ምስ ትርጉም በርገሳዊ ሃገር ምትእስሳር ዘሎዎ ፣ ማለት ክብረት ፣ ፍትሒ ፣ ጭቆና ምቅዋም ዝብል ኩሉ ምስ ኣምልኾ ናይ ሓደ እስላማይ ዝተኣሳሰር ብኣምላኽ ዝተኣዘዘ ነገር ክኾውን ከሎ ፣ ገሊኡ ተደላይን ክፍጸም ዝግባእን ክኾውን ከሎ ፣ ገሊኡ ግን ግድን ክፍጸም ዘሎዎ ኣካል ሃይማኖቱ ወይ እምነቱ ስለዝኾነ ፣ ምስ ጽቡቅ ስራሕን መገዲ ጽድቅን ዝጣመር እዩ ።

ኣብ እስላም ኣብ ሞንጎ ደቂ ሰብ ፣ ጽገናታት ምክያድን ፣ መሬት ምልማዕን ፣ ሰላም ምስፋንን ፣ ፍትሕን ጽቡቅ ነገራት ምንጋስን ፣ ምትሕብባር ከምዝህሉ ምግባርን ክባሃል ከሎ ፣ ኣብ ቅድሚ ሓደ ሙስሊም ከም ሓደ ተራ ፖለቲካዊ ምርጫ ክሓድጎ ወይ ክፍጸም ዝቀራብ ነገር ዘይኮነስ ፣ ምስ ህላውኡ ምትእስሳር ዘሎዎ ፣ ንህይወቱ ትርጉም ዝህብ ኮይኑ ፣ ኣብ ግብሪ ኣወዓላኡ ብዝምልከት ግን ምስ ኩነታት ናይ ግዜን ቦታን ሰብን ተዛምዱ ዝኾይድ ሰፊሕ ዕድል ዝህብ እዩ ። እንተ ክብርታትን ስርዓታትን ምንጽጻል ይኹን ገበተ ናይ ዝኾነ ኣካል ኣይቅበልን ።

ብመሰረቱ ድማ ተረድኦ ምስልምና ብዛዕባ ሃገር ከምቲ ምሁራት ሕብረተሰባዊ ፖለቲካኛታት ዘፍለጡዎ ኮይኑ ፣ ኣብ መሰሪሕ ኣፈጻጸማኡ ንዝረኤ ኣሉታታት ፣ ወይ ድማ ኣብ ዘሎናዮ ሓድሽ መዋእል ኣብ ልዕሊ እስላም ብዝወረደ ጭቆና ወይ ሕሰም ከም ተግባረ መልሲ ኣብ ዝኾይድ ነገራት ዝረኤ ፣ ገሊኦም ዘልዕሉዎ ኔጋታት ወይ ግናይ ስእሊ ምኽኑይ ክኾውን ኣይግባእን ።

ጠባያት በርገሳዊ ሃገር ፡

- 1) ንስልጣን ዝህብ ይኹን ዝኾልእ ምንጫ ፣ ህዝቢ እዩ ። (ኣብ ሞንጎኡም ምምኽኻር ክህሉ ኣዝዞም ኣብ ሞንጎኡም ዝህሉ ኩነታት ድማ ታዓዘብ) ።
- 2) ሕጋውነታ ካብ ምሉእ ሃገራዊ ስምምዕ ትረኽቦ ።
- 3) ሰበ ስልጣን ብህዝቢ ይምረጹ ፣ ሕጊ ይነግስ ፣ መሰል ናይ ኩሎም ወገናት ድማ ሕሉው ይኾውን ። መንግስቲ ካብ ህዝቢ ብዲሞክራሲያዊ ኣገባብ ትምረጽ ።

- 4) ብሕጋዊ አገባብን ብዝበዘሑ አካላትን ዝተወሰነ ፣ ሃገር ዝማሓደረሉ ሓፈሻዊ ሕጊ (ቅዋም) ይህሉ ። ኣብ ሞንጎ ህዝብን ሰበ ስልጣንን ዝግበር ስምምዕ ሕድሪ ስለ ዝኾነ ድማ ብኩሎም አካላት ክኸብር ኣለዎ ።
- 5) ዜግነት መሰረታ መሰላትን ግቡአትን እዮም ። ዜጋ ሓደ ወገን ናይዚ ስምምዕ ክኾውን ከሎ ሃገር ዝተረፈ አካሉ እዩ ። ንመጀመሪያ ግዜ ንዜጋታት ብሓባር ምንባርን መሰላቶም ንምክባርን ተባህሉ ብጽሑፍ ዝወጸ ሰነድ ድማ ኣብ ማዲና ዝወጸ እዩ ። ኣብ ሞንጎ ህዝብን ሃገርን ዝነበረ ርክብ ድማ ፖለቲካውን ሕጋውን ርክብ እዩ ነሩ ። ኣብዚ እዋን ድማ ብመሰረት ዘመናዊ ሓድሽ ተረድኦ መንነት ተባህሉ ዝጽዋዕ ንሱ እዩ ። እዚ ናይ ማዲና ሰነድ ድማ ቅድሚ እቲ ብሕቡራት መንግስታት ኣመሪካ ብ 1776 ዝታሓንጸጸ ቅዋም ብኣማኢት ዓመታት ዝወጸ እዩ ። ነቲ ኣብ ሞንጎ (1789 - 1791) ዝወጸ ናይ ፈረንሳ ቅዋም እውን ይቅድሞ ።

ፍልልይ ኣብ ሞንጎ በርገሳውን ዕልማናዊ ሃገርን ፡

ኣብ ሞንጎ በርገሳውን ሃይማኖታዊ (ሲዮክራሲ) ሃገርን ዘሎ ፍልልይከ እንታይ እዩ ንዝብል ሕቶ ? እቲ ናይ መወዳእታ ህዝቢ ዘይብሉ ፣ ፖለቲካዊ ስልጣን ዝጨበ ፣ ኣብ ሞንጎ ህዝብን ኣምላኽን ሞንጎኛ ዘሎኹ ኣነ ጥራሕ ኣየ ብማለት ምሕጋግ ይኹን ኩሉ ስርዓታት ባዕሉ ብምውሳን ንሱ ዘፍቅዶ እንዳተፈቅዶ ንሱ ዝኸልክሎ ድማ እንዳተኸልከለ ፣ ካብ ኣምላኽ ዝተዋህበነ ስልጣን ብማለት ንድልየታት ናይ ህዝቢ በይኑ ዝግብት ስርዓት እዩ ። ኣብ እስላም ድማ ዘረባኡ ቅቡልን ሓጥኣት ዘይብሉን ዝባሃል መራሕ ሃይማኖት የሎን ። ካብእም ወሲድካ ናብ ነብይ ኢኻ ተቅርቦ ። ኣብ ታሪኽ ናይ እስላም ድማ ከምቲ ኣብ ምዕራብ ዝተራእየ ትርጉም ዘሎዎ ፣ ዝኾነ ዓይነት ሃይማኖታዊ ስርዓት ፈጸሙ ኣይተራኣዩን

እቲ ኣብ ሞንጎ በርገሳውን ዕልማናዊ ሃገርን ዘሎ ፍልልይከ እንታይ እዩ

ዕልማናዊት ሃገር እቲ ኣብ ሞንጎ ሃይማኖትን ሃገርን ዘሎ ዝምድና ፈጸማ ተርሕቆ ። ወረ ገሊኦም ሕሉፍ ሓሊፎም ኣብ ሞንጎ ሃይማኖትን ሕብረተሰብን ፍጹም ምፍልላይ ክህሉ ኣለዎ ብማለት ፣ ሃይማኖት ኣብ ኣብያተ ክርስትያናትን መሳግድን ጥራሕ ክሕጸር ይጽወዑ ። እዚ ድማ ሃይማኖት ሕብረተሰብካዊ ሽግራት ኣብ ምፍታሕ ግደ የይብሉን ብማለት ፣ ኣብ ነገራዊ ሰረታት ወይ ድማ ኣብቶም ብስልጣን ይኹን ፍሉይ ኣተሓሳስባኦም ዝምክሑ ባእታታት ዝመጽእ ርእይቶታት ብምውካስ ፣ ካብ ሃይማኖታዊ መትከላት ይኹን ስነምግባራዊ ቅዋማት ምስ ጠቅምታቶም ዝሰማማዕ ነገራት ጥራሕ ይወስዱ ። ብኣንጻሩ በርገሳዊ ሃገር ንሃይማኖታዊ መትከላትን ሃይማኖታት ዝጽውዖ መቆምታትን ስነምግባርን ከም ኣካል ቀዋሚ ሕጋዊ መትከላት መጠን የኸብሮ ። እዚ ድማ ኣብ ትምህርቲ ናይ ሕጊ ሰረታት ሓፈሻዊ ስነስርዓት ተባሂሉ ይጽዋዕ ።

ሃይማኖት ብዓይኒ ሰፊሕ ተረድኦ ኣካል ናይ ሕይወት ዳኣምበር ካብኡ ዝንጸል ኣይኮነን ። ፖለቲካ ድማ ኣካል ናይዚ ጥሙር ነገር እዩ ። ምኽንያቱ ድማ ከምቲ ቅዱስ ቶማ ኣክዊናስ (Saint Thomas Aquino) ዝበሎ "ወዲ ሰብ ሕብረተሰብኣውን ፖለቲካውን ፍጡር እዩ " ። ሃይማኖት ድማ ናብ ኩሎም ሰባት ፣ መራሕቲ ይኹን ተመራሕቲ ህዝቢ ወይ መንግስቲ ብኡ ክቅየዱ ሓባራዊ መጻዕታ እዩ ኣቅርቡ ። ስለዚ ድማ ሃይማኖት ዝላዓለ ጠባያትን ንጽህናን ነፍሰ ምቁጽጻርን ንምርግጋጽ ዝደፍእ መሰረታዊ ረጅሒ ይቁጸር ።

ባዓል ስልጣን ንነፍሱ ይኹን ርእይቶታቱ ቅዱስነት ኣልብሱ ብሸም ኣላህ (ኣምላኽ) ኣይኮነን ዘሓማሓድር ፣ እንታይ ዳኣ ነቲ ክረጋገጽ ዝድለ ጠቅምታት ብናይ ዝሕር ርእሱን ካብ ሰብ ርእይቶን ኣማኸርትን ብዝመጸ ብልሓታትን እዩ ዘተግብር ። ተግባራቱን ውሳኔታቱን ድማ ክንቀፍ ይካኣል ።

ኣብ ሙስሊም ዘዳለዎ መጽሓፍ ፣ ባሪዳ ወዲ ኣልሑሳይብ ካብ ነቢይ ሙሐመድ (ሳ/ዎ) ሰሚዔ ኢሉ ከምዘዘንተዎ (እንተዳኣ ጸላኢኻ ኣብ ዘሎዎ ዕርዲ ኣኸብብካዮ ብፍርዲ ኣላህን ልኡኹን ፊረደኒ ኢሉካ ፣ ብልክዕ ፍርዲ ኣላህን ልኡኹን ምፍራድካን ዘይምፍራድካን ስለ ዘይትፈልጥ ፣ ብፍርድኻን ፍርዲ ብጸትካን ጥራሕ ኢኻ ትፈርዶም ።

ዑመር እብኒ ኣልኻጣብ ንሓደ ሰብ ክፈሪድ ኮሎ ፣ ጸሓፊኡ ዝነበረ ነቲ ፍርዲ " እዚ ፍርዲ ፣ ኣላህ ንዑመር ዘርኣዮ ፍርዲ እዩ " ኢሉ ምስ ጸሓፊ ፣ ኣላህ ዘይኮነስ ዑመር እብን ኣልኻጣብ ዝራኣዮ ኢሉ ክጽሕፎ ኣዘዘ ። ከምኡ ድማ ዑመር እብን ኣልኻጣብ (ማሃር) ቃል ከዳን ክእሰር ኮሎ ንጻል ኣንስተይቲ ዝዋሃብ ገንዘብ ክውስን ምስ ደለየ ፣ ሓንቲ ሰበይቲ ምስ ተቋወመቶ ብቅጽበት ኣቋረጸ ። ስለዚ እስላም ሃይማኖቱ ይኹን ሕብሩ ብዘይየግድስ ፣ ቅሳነት ስድራ ዘረጋገጽ ነገራት ምስ ጠቀስ ፣ ቀንዲ ኣትክሮ ኣብ ልዕሊ ወዲ ሰብ እዩ ነሩ ። " (ንወዲ ሰብ ክብረት ኣልብስናዮ ኢና) " ። ኣፈጻጸማ ብዝምልከት ኣብ ፖለቲካዊ ፣ ቁጠባዊ ፣ ምምሕዳራዊ መዳያት ኩሉ ድማ ፣ ደቂ ሰብ ምእንታን ብመሰረት ብልሓቶምን ምውህሃድ ርእይቶታቶምን ካኣልዮም ኣፍደገታቱ ክፉት ሓደጎ ፣ ዝተቀመጠ ቅድመ ኩነት እንተሎ ድማ ማዕርነትን ዝላዓለ ረብሓታትን ክረጋገጽ ኣለዎ ዝብል ጥራሕ እዩ ። ስለዚ እዩ ድማ እስላማዊ ምሁር እብንልቃይም " ረብሓ ትረኽበሉ ኩሉ (ብሻሪዓ ዝፍቀድ) ተኸተሎ ዝበለ ።

ከምቲ ሸኽ ዩሱፍ ኣልቃራዳዊ ፣ " ብእስላም ዝመጸት በርገሳዊ ሃገር ኣብ ታሪኽ ከምዝተፈልጠ ፣ ብመገዲ ምርጫን ብምድጋፍን ምምኽኻርን ዝተተኸለት በርገሳዊ ሃገር ኮይና ፣ መራሕኣ ብህዝቢ ዝተሾመ ወኪል ናይ ህዝቢ እዩ ፣ ህዝቢ ድማ ብመገዲ ኣማኸርቱ ወይ ለባማት ክቆጸጸሮ ፣ ክከታተሎ ፣ ክእዝዞ ፣ ክእግዶ ፣ ምስ ዝእለ ከስተኻኸሎ ፣ ክሳብ እውን ካብ ስልጣን ከውርዶ መሰል ኣለዎ ኢሉ ።

እቶም ንሃይማኖት ፣ ኣብ ስልጣን ወይ እውን ኣብ ፖለቲካ ከይተረፈ ግደ ክህሉዎ የይብሉን ዝብሉ ፣ ኣብቲ ኢሮፓዊያን ባዕሎም ፣ መዋእል ድሕረትን ብልሽውናን ኢሎም ዝጽወዑዎ ፣ ማእከላይ ክፍለ ዘመን ሃይማኖታዊ ትምህርታዊ ቤተ ክርስትያን ኣብ ኢሮፓ ንኩሉ ተቆጻጽራ ጭቆና ዘካየዱትሉ እዋን ብዝተፈጸመ ሕማቕ ነገራት ዝተጸልዉ እዮም ።

እንተ ዲሞክራሲ ከምቲ ዝራኣየና ምስ ኩሉ ኣበራታ ፣ ኣብዚ ዘሎናዮ መዋእል ግርም መሳረሒ በርገሳዊ ሃገር እያ ። ሓፈሻዊ ስምምዕ ይኹን ሓባራዊ ሕብረተሰባዊ ስነት ክፍጸም ፣ ከምኡ እውን ስልጣን ብሰላማዊ መገድን ግሉጽነትን ንምቅብባል ዝሕግዝ መሳረሒ ድማ እያ ። እሞ ዲሞክራሲ እቶም ምሉእ ፕሮግራም (መደብ ዕዮ) ዘሎዎም ኣብ ሓፈሻዊ ክሊ ተቀይዶም ንዝዋሰኡ ሃይማኖታዊ ሰልፊታት ትጻረር ድያ ? ንዝብል ሕቶ ድማ ኣብ ዲሞክራሲያውያን ዝባሃላ ሃገራት ኣስታት 100 ሃይማኖታዊ ሰልፊታት ስለ ዘሎዉ ትጻረር ኣይመስለናን ። ማርኅት ሊዮን " መቐል ዲሞክራሲያዊ ሃይማኖታዊ ሰልፊታት ካብተን ብዓሰርተ ትሻዓተ ክፍለ ዘመን ዝነበራ ካቶሊኪካዊ ምንቅስቃሳት ዝመጸ እዩ ። ብተወሳኺ እተን ዲሞክራሲ ማዕብላ ትርከበሉ ሃገራት ፣ ካልእ ክርስትያናዊ ፣ ኣይሁዳዊ ፣ ቡድሃዊ ወዘተ ሰልፊታት ኣለዎ ንሳተን ድማ ብዲሞክራሲያዊ ምውድዳር ይኣምና ። ካብዚ ሓሊፉ ሃገረ ደነማርክ ቅዋማ ዕላዊ ሃይማኖት ሃገር ሉዘሪያን እዩ " ትብል ።

ኣብዘን ሃገራት እተን ሰልፊታት ኣኸረርቲ ይኹና ማእከላይ መርገጽ ዘሎዎን ብዘይየገድስ ኣብቲ ዝካየድ ዲሞክራሲያዊ መስሪሕ ንከይይሳተፉ ንምእጋድ ዝዓለመ ክትዕ ተኻይዱ ክባሃል ድማ ኣይሰማዕናን ። መዔቀኒ ክኾውን ዘሎዎ ጉዳይ ድማ ፣ መርገጽ ናይዘን ሰልፊታት ወይ ወገናት እንካብቲ ብድልየት ዝበዘሑ ቁጽሪ ህዝቢ ዝተወሰነ ጉዳይ ነጻነታትን ፣ ፍትሕን ፣ ማዕርነትን ፣ ዜግነትን ፣ ዲሞክራሲን ፣ ስልጣን ምቅብባልን ፣ ሕጊ ምክባርን ክሳብ ክንደይ ይኣምና ፣ ዝብል እዩ ክኾውን ዝግባእ ።

ራሺድ ኣልቃኑሺ ፣ ሰልፊ ትንሳኤ ስልጣን ሕዙ ኣብ ቱኒዚያ ናይ መጨረሻታ ቅዋም ምስ ጸደቀ ፣ " ቱኒስ ሎሚ ንኹሉ ዓለምን ኣዕሩኽታን ፣ ሞንጎ እስላምን ዲሞክራሲን ምግጫው ከምዘይልቦ ፣ ብመሰላት ዝተፈላለዩ ርእይቶታት ምውናንን ፣ ብባህላዊ ወይ ፖለቲካዊ ብዙሕነት ምእማንን ፣ ንሓሳብካ ናይ ምግላጽ መሰልን ፣ ብመሰል ደቂ ኣንስትዮ ምእማንን ብዝምልከት ፣ እስላማዊያን ንኩሉ እቲ ሓርነትን ማዕርነትን ምዕብልናን ዝሰፈኖ ሕብረተሰብ ዝሃንጽ ዓለም ለኻዊ ስነምግባር ብምእማኖም ኣብ ቀዳማይ ሰልፊታት ኮይኖም ከምዝከላኹሉ ዘረጋግጽ መልእኽቲ የማሓላልፉ ኣለዉ " ኢሉ ።

እምባኣርከስ ንሕና እውን ከነረጋግጹ እንደሊ ነገር እንተሎ ፣ ከም ቫትካን መራሕቲ ሃይማኖት ዝመርሑዎ ወይ ድማ አሰላም ቢዮም ዝመርሑዎ ሃገር ንምቋም ኣይኮናን ንጽውዕ ዘሎና ። ንሕና ድልየትና ብኩሎም ኤርትራዊያን ዝቆመት ፣ ምስቲ ሕብረተሰብ ኤርትራ ዝኣምነሎ ሃይማኖታዊ ሰረታትን ካብ ጥንቲ ዝእመነሉ ሕግታት እንዳባን ያታታትን እተኸብር ምስ ሃይማኖት ዘይትጋጮ ሃገር ምቋም እዩ።

ኣብ ሓምሻይ ጉባኤ ዝጸደቀ መደብ ዕዮ ሰልፊና ከምዝተጠቕሰ ፣ መጻኢ ቅዋም ኤርትራ ክሓቕፎ ዝድለ ነገር ኣሚቱ (ኤርትራ ሓዳስ ሃገር ስለዝኾነት ፍሉይነት ኩነታታ ኣብ ግምት ብምእታው ፣ ኣብ ሞንጎ ሕብረተ ሰብ ኤርትራ ዝግበር ስምምዕ ስለዝኾነ ንድልየታት ህዝቢ ኤርትራ ዘንጸባርቅ ሃይማኖታዊ ፣ ኤትንካዊ ፣ ባህላዊ ብዙሕነታ ኣብ ግምት ዘእተወ ቅዋም ክህልዎ ይግባእ ይብል ። ኣብ ዓንቀጽ (2) ዲሞክራሲያዊ መርህ ዝክተል በርገሳዊ ሃገር ክቆውም ዝብል ተጠቂሱ ኣሎ ። ኣብ ዓንቀጽ (6) ድማ ዜግነት ኣብ መሰላትን ግቡኣትን ዝተመሰረተ እዩ ኩሎም ደቂ ሃገር ድማ ብዘይ ኣፈላላይ ማዕረ እዮም ይብል ። ብመሰረት ሕግን ክእለቶምን ድማ ኣብ ምምሕዳር ክሳተፉን ኣብ ስልጣን ክመጹን መሰል ኣለዎም ይብል ። ኣብዚ መደብ ዕዮ ሰልፊ ፣ (3) ኣብ ትሕቲ ፖለቲካዊ ተሳትፎ ዝብል ኣርእስቲ ፣ ኣብ ሞንጎ ኩለን ፖለቲካዊ ሓይሊታት ክብጻሕ ዝግባእ ነጥብ ስምምዕ ስለዝኾነ ፣ ዲሞክራሲያዊ ሰረታት ምቋም ፣ ኣብ መሰረታዊ መትከላት ዲሞክራሲያዊ ስርዓት ድማ ምስምማዕ ይብል ። ኣብ ዓንቀጽ (4) ስልጣን ብሰላማዊ ኣገባብ ምቅብባልን ህዝቢ ፣ ቤት ፍርዲ ዝቆጸጸሮ ፣ ብታዓዘብትን ሰልፊታትን ቦታውን ዓለም ለኻዊ ማሕበራትን ዝተሰነዩ ቀጥታዊ ዲሞክራሲያዊ ኣገባብ ነጻ ምርጫ ብምክያድ መራሕቱ ይመሪጽ ይብል ። ኣብ ዓንቀጽ (5) ድማ ብፖለቲካውን ሰልፋውን ስነሓሳባውን ብዙሕነት ምእማንን ፣ መንግስቲ ኣብ ጉዳይ ሰልፊታትን ንቃባዊ ማሕበራትን ኢዱ ከይየእቱ ምእጋድን ድማ ይብል ።

ናብ በርገሳዊ ሃገር ዘብጽሕ መገዲ ፡

በርገሳዊ ሃገር ፣ ንህዝቢ ካብ ድክታቶሪያውነትን ድሕረትን ዘገላግል መስሪሕ ብቀሊሉ ተዳልዩ ዝጸንሕ ነገር ኣይኮነን ፣ ጉዳይ በርገሳዊ ሃገር ናብ ፍትሓዊ ስርዓት ዘብጽሕ ኣብ መገዱ ምእላይ ዘድልዎ ብዙሕ ብዶሆታት ዘጋጥሞ ዝተማለኤ ናይ ትንሳኤ ትልሚ እዩ ፡

- 1) ብፍላይ ኣብ ሞንጎ እቶም ሓፈሻዊ ርእይቶ ህዝብና ዝጸልዉ ወገናት ምትእምማን ዝሰፈኖ ባይታ ከምዝፍጠር ምግባር ።
- 2) ብዝተፈላለዩ ጭቆናን ሕሰምን ምሃይምነትን ዓጸባን ዝተጠቐዐ ህዝቢ ፣ ዝተሃሰዩ ዘግኑቱን ባህሉን ልምዱን (ካልሸር) ንምትዕርራይ ኣብ ዉሽጡ ብዛዕባ መሰላቱን ግቡኣቱን ዘቶከረ ዕቲብ ምንቅቃሕ ምክያድ ይሓቲት ።

- 3) ብዙህ ህላዊ ዝቆጸጸርን ዝተሓጋገዘንን ኣብ ልምዓት ዝሳተፍን በርገሳዊ ማሕበራት ዝህነጽ በርገሳዊ ሃገር ስለ ዘይገልጹ ፣ በርገሳዊ ማሕበራት ንምቋም ጸዕሪታት ምክያድ ።
- 4) ክውንነት ሃገር ምፍላጥ ፣ ሰብ ምስ ክብረቱን መነባብሩኡን ዝተታሓሓዘ ስለዝኾነ ፣ ክውንነት ሃገር ኣብ ግምት ከይኣእቶኻ ካብ ደገ ንዝመጸ ፖለቲካዊ ጥቅስታትን መሳረሒ ንዋትን ዝቅበል በርገሳዊ ሃገር ትርጉም ኣልቦ እዩ ።

ስለዚ እቲ ዝድለ ሃገር ኣየናይ እዩ ?

- 1) ብልዕልነት ሕጊ ዝኣምን ሃገር ።
- 2) ብልዕልነት ሕጊ ዝኣምን ሃገር ።
- 3) ህዝቢ ብዝመረጸ ባይቶ ዝጸደቀ ቅዋም ዘሎዎ ።
- 4) ኣብ ናይ ስልጣን ምክፍፋል ዝተሞርከሰ ነጻ ዝኾነ ናይ ፍትሒ ትካልን ፣ ሓጋግን ፣ ፈጻሚን ትካላት ዝውንን ፣ ቀጻሊ ምክትታል ዘካይድ ነጻ ዝኾነ ራብዓይ ስልጣን (ዜና) ዘሎዎ ።
- 5) ብዙይ ኣፈላላይ ጾታ ፣ ሃይማኖት ፣ ወይ ኣውራጃ ኣብ ሕጋውነትን ክእለትን ብዝተሞርከሰ ኣገባብ መራሕቱ ዝመሪጽ ሃገር ።
- 6) ብካኣባዊ ሃይማኖትን ባህልን (ካልሸር) ዝኣምን ።
- 7) ኣብ ሞንጎ ኩሎም ዜጋታት ፍትሕን ማዕርነትን ንክህሉ ዝጽዕር ሃገር ።
- 8) ሃይማኖትን ስነምግባርን ምስ ስምዕታት ሕብረተሰብ ኤርትራ ዝተኣሳሰረ ስለዝኾነ መቆምታቱ ምኽባር ።
- 9) ብፖለቲካውን ስነሓሳባዊ ብዙሕነትን ንስልጣን ብዘይኣፈላላይ ብሰላማዊ ኣገባብ ምቅብባልን ዝኣምን ።
- 10) ምምሕዳር ዞባታት ብዝምልከት ዘይምእኩል ኣገባብ ምሕደራ ምኽታል ።

**ፖለቲካዊ ቤት ጽሕፈት
ወርሒ ሕዳር 2014**